

KÄDENTAITOJEN OHJEISTAMINEN

ohjekansio opettajalle ja opiskelijalle

Pelson ja Kestilän vankiloissa

Raija Karppinen

Kehittämishankeraportti

Maaliskuu 2007

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Karppinen, Raija	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti			
	Sivumäärä 45	Julkaisun kieli Suomi		
	Luottamuksellisuus Salainen saakka			
Työn nimi Kädentaitojen ohjeistaminen, ohjekansio opettajalle ja opiskelijalle Pelson ja Kestilän vankiloissa				
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu				
Työn ohjaaja(t) Pirinen, Ritva				
Toimeksiantaja(t)				
Tiivistelmä Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto järjestää erilaisten käsi- ja taideteollisuusalan perustekniikoiden opetusta Pelson, Kestilän, Sukevan ja Iskolan vankiloissa. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli koota tällä hetkellä Pelson ja Kestilän vankiloissa opettavien kädentaitojen perustekniikoiden ohjeistukset ”yhteen kansioon”. Ohjeet tulevat opettajien ja opiskelijoiden käyttöön. Aikaisemmin opettajilla on ollut omat ohjeistukset, mutta ne eivät ole olleet yhteisessä käytössä tai ohjeet ovat puuttuneet kokonaan. Kehittämishankkeen tavoitteena oli kirjoittaa tarvittaessa yksinkertaiset perusohjeet jo olemassa olevista ohjeistuksista sekä kirjoittaa ohjeistukset niihin tekniikoihin, joista ei ohjeistusta ole aiemmin ollut sekä hyödyntää jo olemassa olevaa materiaalia. Ennen ohjeiden kirjoittamista tavoitteena oli perehtyä ohjeiden kirjoittamisen perusteisiin ja selkokieleen. Opiskelijoiden mielipiteet huomioitiin ohjeita kirjoitettaessa. Teoriaosuudessa selvitettiin työn ajankohtaisuutta, vankia oppijana, kädentaitojen opettamista, oppimiskäsityksiä ja selkokieltä. Lisäksi selvitetään ohjeiden kokoamisen toteuttaminen käytännössä. Työn tuloksena syntyi ohjekansio, jokaiseen tällä hetkellä koulutuksessa opettettavaan perustekniikkaan. Ohjekansiossa on selkeät perusohjeet kunkin perustekniikan käytöstä sekä tarvittavat työturvallisuusohjeet. Ohjeet ovat opettajien ja oppilaiden käytössä. Tulevaisuudessa ohjeita voidaan hyödyntää Sukevan vankilassa järjestettävässä koulutuksessa, siellä toimivien opettajien kiinnostusten mukaan.				
Avainsanat (asiasanat) kädentaidot, ohjekansio, vankilakoulutus, selkokieli				
Muut tiedot				

Author(s) Karppinen, Raija	Type of Publication Development project report			
	Pages 45	Language Finnish		
	Confidential Until ☐			
Title Instructions of handwork skills, a file of instructions for teachers and students at the prisons of Kestilä and Pelso.				
Degree Programme Vocational teacher education				
Tutor(s) Pirinen, Ritva				
Assigned by				
Abstract The Piippola Institute of Crafts and Design provides education/training of different types of basic techniques of crafts and design at the prisons of Pelso, Kestilä, Sukeva and Iskola. The purpose of this development project is to collect the instructions of the basic techniques taught at present in the prisons of Kestilä and Pelso into one file. The instructions will be used by the teachers and the students. Earlier the teachers have had their own instructions, which were not used by the students or there were no instructions available at all. The aim of this development project was to write the necessary simple basic instructions of the already existing guidelines and to write the instructions to those techniques, which did not have any instructions until now at all by profiting from the material which already existed before. Before writing the instructions the aim was to concentrate on the basics of writing instructions and clear language. The opinions of the students were taken account of while writing these instructions. The theory part explained the themes: actual work, a prisoner as a student, teaching of the handwork skills, concepts of learning and clear language. Additionally the collecting of the instructions in practice was explained. The result of this work is a file of instructions for each of the basic techniques taught at the moment. The file of instructions has clear basic instructions to each basic technique and in addition the necessary work safety instructions. Both the teachers and the students make use of these instructions. In the future these instructions will be useful during the teaching process in the prison of Sukeva according to the interest of the teachers.				
Keywords crafts and design, the file of instructions, prison education, clearness language				
Miscellaneous				

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	6
2 OPPILAITOS	7
2.1 Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto.....	7
2.2 Vankilakoulutus.....	8
2.2.1 Tutkintotavoitteinen koulutus	8
2.2.2 Valmentava ja kuntouttava koulutus.....	9
2.2.3 Koulutusten tavoitteet.....	10
2.2.4 Vankiopiskelijaryhmät.....	11
2.2.5 Arviointi.....	11
2.2.6 Todistukset.....	11
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA SEN RAJAAMINEN	12
4 KEHITTÄMISHANKKEEN VIITEKEHYS	14
4.1 Opettajien työn vaihtelevuus	14
4.2 Vanki oppijana	14
4.2.1 Oppimisvaikeuksia.....	15
4.2.2 Päihteiden käytön vaikutus oppimiskykyyn.....	16
4.2.3 Syrjäytyminen.....	18
4.3 Kädentaitojen opettaminen	19
4.3.1 Opetusmenetelmien valinta	19
4.3.2 Kädentaitojen opettaminen.....	20
4.4 Oppimiskäsityksiä	22
4.4.1 Behavioristinen.....	22
4.4.2 Kognitiivinen	23
4.5 Oppimiskäsityksiin pohjautuva oppimateriaali.....	24
4.5.1 Behavioristinen.....	24
4.5.2 Kognitiivinen	25
5 TEKSTIN KIRJOITTAMINEN.....	25
5.1 Tekstin kirjoittamisen vaiheet.....	26
5.2 Käytännön tehtävissä käytettävä teksti	27
5.3 Selkokieli.....	28

5.3.1 Kuka tarvitsee selkokieltä	28
5.3.2 Selkokielen kirjoittaminen	29
5.3.3 Kuvitus selkokielen tukena	30
6 MILLAINEN ON HYVÄ OHJEKANSIO	30
7 OHJEISTUKSEN KOKOAMISEN TOTEUTTAMINEN.....	31
8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	34
LÄHTEET	37
LIITTET	39
Liite 1. Selkokielellä kirjoitettu kankaan värjäysohje.....	39
Liite 2. Yleiskielellä kirjoitettu kankaan värjäysohje.....	42
Liite 3. Kuparityöohje (liitteessä vain osa ohjeesta)	43

1 JOHDANTO

Jokaisella kädentaitoja opettavalla opettajalla on omat vahvat perustekniikkansa, jotka he hallitsevat. Opetettavia tekniikoita on niin laajalti, ettei kukaan hallitse niitä kaikkia. Opettaja voi kuitenkin joutua tilanteeseen, jossa hänen pitäisi pystyä ohjaamaan sellaista kädentaitoa, jonka tekniikka on hänelle tuntematon. Tästä opettajan käytännön työssä esille tulleesta opetuksessa tarpeellisten ohjeiden puutteellisuudesta ja puuttumisesta muodostui kehittämishankkeen aihe.

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston (PIO) vankilassa järjestämän valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen eri käsi- ja taideteollisuusalan kädentaitojen opetusjaksot kestävät viikosta neljään viikkoon. Opetusjaksoilla valmistetaan pieniä koriste- ja käyttöesineitä. Opettajat vaihtuvat opetusjaksojen mukaan ja näin vankiopiskelijoiden työt jäävät usein kesken. Tällöin opettajalla voi olla ohjattavanaan sellainen kädentaitotekniikka, jota hän ei hallitse. Vankiopiskelija tarvitsee kuitenkin usein ohjausta tehdäkseen työnsä valmiiksi.

Tässä kehittämishankkeessa kokosin Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston opettajien, Mervi Harjulan ja Terho Virtasen kanssa, tällä hetkellä opettamiemme eri käsi- ja taideteollisuusalan kädentaitojen aihealueiden ohjeistukset ”yhteiseen ohjekansioon”. Ohjeet tulevat Pelson vankilassa ja Kestilän avovankilassa toimivien opettajien käyttöön. Näin opettajan, joilla ei ole jostain tietystä kädentaidon aihealueesta aiempaa tietoa ja kokemusta, on helppo perehtyä ohjeisiin ja hän voi käyttää niitä ohjaamisen tukena. Ohjeistukset ovat myös apuna mahdollisille sijaisille tai uusille työntekijöille. Kehittämishankkeessa keskityttiin myös kädentaitojen opettamisen pedagogisiin malleihin.

Eri kädentaitojen kirjalliset ohjeet ovat tarpeellisia myös vankiopiskelijoille. Kokemukseni mukaan suurin osa heistä on kuitenkin huonoja lukemaan ja seuraamaan ohjeita omatoimisesti. Vanki oppijana otettiin tässä kehittämishankkeessa lähtökohdaksi ohjeita kirjoitettaessa. Vankilakoulutuksen yhteydessä opiskelijalla tarkoitan tästä eteenpäin vankia, joka osallistuu vankeusaikanaan

johonkin oppilaitoksemme järjestämälle kurssille tai ammatilliseen koulutukseen.

Osasta kädentaitojen tekniikoista meillä on hyviä ohjekirjoja, joita kehittämishanketta tehdessä hyödynnettiin merkitsemällä ne oman aihealueen ohjekansioon ja kertomalla lyhyesti, mitä ohjeita niistä löytyy. Osa kädentaidoista on käytännön kautta opeteltua, eikä niistä kaikista ole kirjallista ohjeistusta. Tarve kirjoittaa ohjeita eri kädentaitojen tekniikoiden toteuttamiseen johdatti perehtymään tekstin kirjoittamiseen, yleiskieleen ja selkokieleen sekä siihen, millainen on kädentaitojen valmistamiseen soveltuva ohje. Selkokieltä voi lukea kaikki, eikä vain erityisryhmät, jotka tarvitsevat selkokieltä ymmärtääkseen lukemansa asiat.

2 OPPILAITOS

Tässä kappaleessa kerrotaan Piippolan käsi- ja taideteollisuusopistosta ja siitä, minkälaisessa koulutusyhteisössä / työyhteisössä kehittämishankkeen toteuttamista on tarvittu ja tullaan tulevaisuudessa käyttämään. Vankilakoulutuksesta on kerrottu erillisessä kappaleessa. Olen tarkastellut kädentaitojen opettamista pääasiassa valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa, koska toimin itse kyseisen opetuksen parissa.

2.1 Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto on toisen asteen ammatillinen oppilaitos, jossa järjestetään toisen asteen käsi- ja taideteollisuusalan ammatillista perustutkintokoulutusta sekä valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta. Oppilaitoksen omistaa Siika- Pyhäjokialueen koulutuskuntayhtymä, joka on kunnallinen liikelaitos. Monialainen oppilaitos antaa Piippolassa ammatillista koulutusta sekä valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta nuorille ja aikuisille.

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto on suurin vankilakoulutuksen järjestäjä maassamme. Koulutusta järjestetään Pelson (suljettu) vankilassa ja Pelson vankilan alaisessa Kestilän avovankilaosastossa sekä Sukevan vankilassa (suljettu) ja Sukevan alaisessa Iskolan avovankilaosastossa. Vankiloissa oppilaitoksella on sekä tutkintotavoitteisia että valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen opiskelupaikkoja.

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopistossa opiskelee noin 175 nuorta ja aikuista sekä neljässä eri vankilayksikössä noin 80 opiskelijaa. Kaikki vankiopiskelijat ovat tällä hetkellä miehiä. Työntekijöitä oppilaitoksessa on yhteensä noin 50 henkilöä, joista opettajia 35 henkilöä. Vankilakoulutuksella on merkittävä osuus Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston järjestämässä koulutuksessa.

2.2 Vankilakoulutus

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto on aloittanut vankilakoulutuksen järjestämisen Kestilän avovankilassa vuonna 1992 puuartsaanikoulutuksella ja Pelson vankilassa vuonna 1994 pelkääjä vangeille järjestetyllä virikekurssilla. Koulutus on laajentunut vuosien myötä ja tällä hetkellä vankiloissa järjestetään yhdeksää eri kurssia ja vankiloissa opettaa päätoimisesti opistomme kymmenen opettajaa.

2.2.1 Tutkintotavoitteinen koulutus

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto järjestää tutkintotavoitteista artesaanikoulutusta, käsi- ja taideteollisuusalan perustutkintoina. Vaihtoehtoina on esine-suunnittelun ja -valmistuksen koulutusohjelman mukaisesti, metallisepän ala / puusepän ala ja ympäristösuunnittelun ja -rakentamisen koulutusohjelman mukaisesti, korjausrakentamisala.

Opiskelija voi suorittaa myös vain osioita perustutkinnosta. Lähtökohtana voi tällöin olla esimerkiksi lyhyt vankeustuomio tai tuomion loppuajan hyödyntämi-

nen kädentaitoja kehittäen ja työllistymisen parantaminen. Puu ja metalliarte-
saanikoulutusta järjestetään Kestilän avovankilassa ja korjausrakentamisen
koulutusta Iskolan avovankilassa.

Opiskelijoille järjestetään lukuvuoden aikana kaksi valinnaisviikkoa, yksi syyslu-
ku kaudella ja yksi kevät lukukaudella. Valinnaisviikolla opetetaan jotain käsi- ja
taideteollisuusalan perustekniikkaa.

2.2.2 Valmentava ja kuntouttava koulutus

Piippolan käsi- ja taideteollisuusopisto järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa
koulutusta virikekurssina, kuntoutumiskurssina sekä talvi- ja kesä art kurssi-
na. Valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta järjestetään ympäri vuoden.

Virikekurssit järjestetään Pelson ja Sukevan vankiloissa ja ne on tarkoitettu ns.
pelkääjävangeille eli vangeille, jotka suorittavat vankeustuomiotaan kokonaan
muista vangeista erillään. Kurssit sisältävät erilaisia käsi- ja taideteollisuusalan
perustekniikoita, jotka vaihtuvat 1-4 opintoviikon jaksoissa.

Kestilän avovankilassa järjestettävä kuntoutumiskurssi on tarkoitettu vangeille,
jotka haluavat irtautua päihteistä. Tämä kurssi järjestetään yhteistyössä Kestilän
avovankilan henkilöstön kanssa. Kurssista noin puolet on päihdekuntoutusta,
josta vastaa vankilan erityisohjaaja ja noin puolet on kädentaitojen harjoituksia,
joista vastaavat Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston opettajat. Kurssi kestää
kymmenen viikkoa ja kursseja järjestetään vuodessa kolme.

Ammatilliseen koulutukseen valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta järjes-
tään talvi- ja kesäart kursseilla, jotka ovat kymmenen viikon mittaisia, erilaisia
kädentaitoja sisältäviä kursseja. Kursseja on kaksi vuodessa, yksi kesällä ja
toinen vuoden vaihteessa talvella ja ne järjestetään Kestilän avovankilassa.
Kurssien aikana tutustutaan erilaisiin käsi- ja taideteollisuusalan tekniikoihin ja
materiaaleihin.

Kestilän avovankilassa vanki voi suorittaa tietokoneen käyttäjän A- ja @-korttikoulutuksen tai graafiseen suunnitteluun painottuvan kurssin, sen hetkisestä kurssitarjonnasta riippuen. Koulutukset kestävät 10,5 opintoviikkoa ja kursseja järjestetään vuodessa kolme.

2.2.3 Koulutusten tavoitteet

Tutkintotavoitteisten koulutusten tavoitteet ovat valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaiset. Koulutuksiin on tehty koulukohtaiset opetussuunnitelmat. Valinnaisten opintojen tarkoituksena on tarjota vangille mahdollisuus tutustua joihinkin käsi- ja taideteollisuusalan perustekniikoihin.

Atk-kurssien tavoitteena on tarjota mahdollisuus hankkia tietokoneen käyttötaitoja ja suorittaa kansalaisen ajokortin tai A- ajokortin. Graafisen suunnittelun kurssi tarjoaa mahdollisuuden perehtyä graafiseen suunnitteluun.

Valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen kädentaitojen osuuden tavoitteena on kädentaitoja kehittämällä tarjota mahdollisuus monipuoliseen virikkeelliseen toimintaan, aktivoida opiskelijaa ja saada hänen elämäänsä uutta sisältöä. Kursseilla pyritään kehittämään opiskelijan pitkäjännitteisyyttä ja luovaa toimintaa kokeilemalla erilaisten käsi- ja taideteollisuusalan tekniikoita, valmistamalla erilaisia pieniä koriste- ja käyttöesineitä. Koulutuksella on suuri merkitys vangin psyykkiselle ja sosiaaliselle toimintakyvylle. Koulutus valmentaa opiskelijaa suunnittelemaan ammatillisia opintoja joko vankilassa olon aikana tai vapautumisen jälkeen.

Kuntoutumiskurssilla kädentaito-opetuksen tarkoituksena on, edellisten lisäksi, tuoda kurssille vaihtelua, tasapainottaa kurssin sisältöä ja tuoda mielekästä vastapainoa muulle kurssiohjelmalle. Toiminnallinen yhdessäolo myös kiinteyttää ryhmän vuorovaikutustapaa ja tarjoaa runsaasti tilaisuuksia harjoitella toiset huomioon ottavaa toimintatapaa.

Kesä ja talvi art kurssien tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia hakeutua ammatilliseen koulutukseen. Oman ammattialan valintaan opiskelijoilla on mahdollisuus tutustua erilaisia tekniikoita kokeilemalla.

2.2.4 Vankiopiskelijaryhmät

Vankiloissa oppilaitoksella on sekä tutkintotavoitteisia että valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen opiskelupaikkoja yhteensä noin 80. Vankilassa tapahtuva opetus on pienryhmäopetusta, 8 – 10 opiskelijaa ja opetus on pääsääntöisesti erityisopetusta. Opiskelijat ovat iältään noin 18 - 50 vuotta.

Opiskeluryhmissä noudatetaan oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia, joita mukautetaan tarvittaessa opiskelijan erityistarpeen mukaan. Opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisiä oppilashuolto- ja opetusjärjestelyjä tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (hojks). Oppilaitoksen opettajat ovat kiinteässä yhteistyössä vankilahenkilöstön kanssa koko koulutuksen ajan. Näin voidaan edistää vangin kokonaisvaltaista ammatillista sekä elämänhallintataitojen kehittymistä.

2.2.5 Arviointi

Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa arviointi suoritetaan opetettavan alan valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa annettavien arviointikriteerien mukaan. Numeroarviointi annetaan asteikolla 1-5. Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa ei anneta numeroarvioita vaan suoritusmerkintä. Käytännössä arviointia suoritetaan opiskelijan kanssa koko kurssin ajan.

2.2.6 Todistukset

Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa oleville opiskelijoille oppilaitos antaa luku-kausittain jäljennöksen opintokortista, josta ilmenee suoritettut kurssit. Tutkinnon

suorittanut opiskelija saa päättötodistuksen ja liitteenä opintokortin. Todistuksesta ei käy ilmi että koulutus on suoritettu vankilassa.

Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa kursseilla annetaan hyväksytysti suoritetusta kurssista kurssitodistus, jossa on suoritusmerkintä, ei arviointeja. Todistuksissa ei näy, että kurssit on suoritettu vankilassa. Ainoastaan vankilan kanssa yhteistyössä järjestettävässä kuntoutumiskurssin todistuksessa näkyy, että kurssi on suoritettu vankilassa.

Atk-koulutuksessa ollut oppilas saa kurssistaan oppilaitoksen myöntämän todistuksen koulutukseen osallistumisesta sekä Tieken (Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry) myöntämän numeroidun todistuksen suorittamastaan A- tai @ kortista.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA SEN RAJAAMINEN

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli ensinnäkin koota tällä hetkellä koulutuksessamme opetettavista käsi- ja taideteollisuusalan perustekniikoista yhteiset ohjeet, jotka tulevat olemaan eri opettajien että opiskelijoiden käytettävissä. Aiemmin opettajilla oli omia ohjeita, joita he käyttivät opetustyössä, mutta ne eivät olleet kaikkien yhteisessä käytössä. Ohjeiden kokoamisen jälkeen toisena tavoitteena oli tehdä tarvittaessa yksinkertaiset perusohjeet jo olemassa olevista ohjeistuksista sekä kirjoittaa ohjeistus niihin tekniikoihin, joista ei ohjeistusta ollut. Kolmantena tavoitteena oli perehtyä tekstin kirjoittamisen perusteisiin ennen ohjeiden kirjoittamista sekä millainen ohjeen tulisi olla erilaisien kädentaitojen opettamiseen, mitä sen tulisi pitää sisällään ja miten se tulisi kirjoittaa.

Ohjeistusten on tarkoitus tukea opetusta sekä opiskelijaa. Opiskelijoiden taso voi vaihdella ryhmässä aika lailla. Siksi ohjeet ovat lisätukena niille, jotka voivat niitä itsenäisesti hyödyntää sekä opettajan ohjauksen tukena niille opiskelijoille,

jotka tarvitsevat enemmän henkilökohtaista ohjausta. Ohjeiden lukemista ja seuraamista voi tulevaisuudessa harjoittaa tehokkaammin, kun aihekohtaiset ohjeistukset ovat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti kirjoitettuja ja kaikkien saatavilla. Jokainen opettaja voi myöhemmin osaltaan täydentää ohjeistuksia ja lisätä uusia ohjeita opittuaan jonkin uuden kädentaitotekniikan.

Opiskelijat otettiin projektiin mukaan niin, että heidän kanssaan käytiin valmiit ohjeistukset mahdollisuuksien mukaan läpi eri tekniikoiden osalta. Opiskelijat antoivat palautetta ohjeista ja tarvittaessa ohjeita muutettiin palautteen mukaiseksi. Mahdollista opiskelijoiden erityisosaamista joltakin ammattialalta hyödynnettiin ohjeiden kirjoittamis- ja kokoamisvaiheessa.

Kehittämishanke on rajattu ohjeiden keräämisen osalta niin että opetettavista aiheista on poistettu ne, jotka vaativat niin vahvaa ammatillista osaamista sekä käytettävien koneiden ja laitteiden hallintaa, ettei niitä pysty ohjaamaan henkilö, jolla ei tätä ammatillista osaamista ole.

Tällä hetkellä pidettyjä kursseja ovat:

- hopeatyöt
- intarsia
- kankaanpainanta ja -värjäys
- kuparityöt
- lasimaalaus
- lasimosaiikkityöt
- lasi Tiffany-työt
- pajutyöt
- parkkinahkatyöt
- savityöt
- silkinmaalaus
- puutyöt
- koristeveisto

Näistä kursseista on ohjeitten keräämisen osalta jätetty pois koristeveisto ja puutyöt. Myöhemmin Terho tekee ohjeistuksen joihinkin pieniin puutöihin, joita

voi tehdä lehtisahalla ja muilla pientyövälineillä sekä koneiden käyttö- ja työturvallisuusohjeet.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN VIITEKEHYS

Tässä kappaleessa on kerrottu opettajien työvaihtelevuudesta eri kurssien kesken. Kuvataan vankia oppijana ja tyypillisimpiä vankien oppimista vaikeuttavia tekijöitä. Kappaleessa kuvataan kädentaitojen opettamista ja niitä oppimiskäsitteitä, joiden pohjalta kädentaitojen opettamista voi toteuttaa sekä minkälaista oppimateriaali on oppimiskäsitysten pohjalta tuotettuna.

4.1 Opettajien työn vaihtelevuus

Pelson vankilan ja Kestilän avovankilan valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen opettajina toimii tällä hetkellä päätoimisesti kolme eri Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston opettajaa. He opettavat kädentaitoja, jollain käsi- ja taideteollisuusalan tekniikoilla, näille ryhmille yhdestä neljään opintoviikkoa kerrallaan. Tästä johtuen yhden opettajan ohjaamat työt jäävät usein kesken opettajan vaihtuessa. Kesken jääneitä töitä jatketaan seuraavan opettajan ohjaamana. Toisinaan kurssilaiset tekevät myös eri aihepiirin töitä samanaikaisesti. Tämä vaatii opettajalta laajaa ammatillista osaamista sekä erilaisia opettamisen ja ohjaamisen taitoja. Opettajan on helpompi ohjata, kun on selkeät perusohjeet, mistä seurata oppilaan kanssa työskentelyjärjestysten etenemistä. Tutkintotavoitteellisissa, puu- ja metalli- artesaanikoulutuksessa, järjestetään vuodessa kaksi valinnaisviikkoa, joissa opetetaan koulutusalaan liittyvään materiaaliin nähden poikkeavan materiaalin käsittelyyn liittyviä kädentaitoja.

4.2 Vanki oppijana

Vangin käsitys itsestään ihmisenä ja oppijana on usein niin huono, että hän näkee ainoana mahdollisuutena tulla yhteiskunnassa toimeen hankkimalla elan-

tonsa rikollisella toiminnalla. Vankilassa olo näyttää passivoittavan vankia niin, ettei hän tunne kykenevänsä vastaamaan yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin vapauduttuaan vankilasta. Vankien kuntoutumisen edellytyksenä on motivointi päihteettömyyteen, opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. Se antaa mahdollisuuden vangille kehittää ajattelu- ja selviytymistapoja siviiliin. Vahvan minäkuvan omaavat oppijat ovat saaneet paljon onnistumisen kokemuksia. Heidän mielestään onnistuminen johtuu heistä itsestään ja epäonnistuminen useimmiten ulkoisista syistä. Huonon itsetunnon omaavat oppijat ovat kokeneet jatkuvia epäonnistumisia ja he uskovat niiden johtuvan vähäisistä kyvyistään. Satunnaiset onnistumisensa he selittävät ulkoisilla tekijöillä, kuten tuurilla tai helpoilla tehtävillä. (Mahlberg S. 2007c.)

Kyngäs (2000) on todennut vankien muistojen peruskoulusta olevan pääasiassa kielteisiä. Koulu ei kyennyt tarjoamaan heille onnistumisen kokemuksia, oppimisen iloa eikä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta koulukavereihin. Koulunkäynti oli heille vastenmielistä sekä turhauttavaa ja tämä on johtanut poissaoloihin koulusta ja opetuksen häiritsemiseen. Tämä on myös vaikuttanut myöhempään koulutukseen hakeutumiseen. Useassa tapauksessa koulussa menestymiseen eivät riittäneet kotona saadut valmiudet ja tuki. Kodin puhe- ja käytöstavat olivat ristiriidassa koulun vaatimusten kanssa. Ulvisen (1996) mukaan, jos vanki alkaa opiskelun vankilassa, aiemmista koulun käyntiin liittyvistä pettymyksistä huolimatta, hän usein huomaa opiskelun hyödyllisyyden. Opiskelu rauhoittaa vangin elämäntapaa, se antaa elämään mielekästä sisältöä ja lisää vangin itsetuntoa sekä itseluottamusta. (Hartoneva 2002, 40.)

4.2.1 Oppimisvaikeuksia

Oppimisvaikeuksien kenttää tarkastellessa ongelmana on niiden yleisyyden asianmukainen määrittely. Koska eri tutkimuksissa oppimisvaikeudet määritellään hieman eri tavoin, ei ongelmista ole täsmällistä tietoa. Arviot kouluikäisten oppimisvaikeuksien esiintyvyydestä vaihtelevat 5 ja 20 prosentin välillä näkökulmasta riippuen. Osa oppimisvaikeuksista on seurausta huonosta opiskelumotivaatiosta ja tehottomista opiskelutottumuksista ja/tai emotionaalisista on-

gelmistä. Osalla lapsista, 3 – 5 prosentilla, oppimisvaikeuksien lähtökohtana ovat kehitykselliset neurologiset ongelmat, joiden lähtökohtana on poikkeava aivojen toiminnallinen järjestäminen. (Lyytinen, Ahonen, Korhonen, Korkman & Riita 1995, 9-11.)

Oppimisvaikeudet esiintyvät usein yhdessä erilaisten kehityksellisten häiriöiden kanssa eli komorbiditeetti. Usein oppimisvaikeudet jaotellaan erilaisiin diagnostisiin luokkiin kuten lukemisvaikeudet, matemaattiset oppimisvaikeudet ja tarkkaavaisuudenhäiriöt. Useimmiten on kuitenkin kyseessä päällekkäin esiintyvistä ilmiöistä. Tällöin on todennäköistä, että esimerkiksi lukihäiriöiden yhteydessä esiintyy myös muita ongelmia, esimerkiksi tarkkaavaisuuden ongelmia. (Ahonen & Aro 1999, 19.)

Erityiset oppimisvaikeudet on termi, jolla tarkoitetaan yleensä ”vain ja ainoastaan” kuuntelu-, puhe-, luku-, kirjoitus-, päättely-, ja matematiikantaitojen oppimisvaikeuksia. Erityisten oppimisvaikeuksien takana ei yleensä ole mitään sairautta, vaan niiden katsotaan aiheutuvan keskushermoston toiminnallisesta häiriöstä ja lapsen älykkyys on yleensä normaali. (Hjulberg, S. 2007)

Vankilassa opiskelevien vankien määrä ei ole Suomessa kovin suuri. Tästä johtuen vankien oppimiseen liittyviä tutkimuksia on tehty hyvin vähän, vaikka oppimisvaikeuksia on yleisesti pidetty yhtenä selkeänä syrjäytymisen riskitekijänä. Täsmällistä tietoa Suomen vankien oppimisvaikeuksista ei ole saatavilla, joten on hyvinkin tarpeellista selvittää suomalaisen vankila-aineiston perusteella, kuinka paljon vangeilla esiintyy lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä oppimisvaikeuksia. (Hjulberg, S. 2007)

4.2.2 Päihteiden käytön vaikutus oppimiskykyyn

Päihteiksi luokitellaan kaikki sellaiset aineet, joiden on mahdollista aiheuttaa riippuvuutta kyseiseen aineeseen. Seuraavaksi käsitellään yleisesti niiden päihderyhmien käytön aiheuttamia vaikutuksia, joita olen työssäni havainnut.

Pitkäaikainen ja runsas alkoholinkäyttö aiheuttaa isojen ja pikkuaivojen rappeutumista. Tapaturmariskin myötä kasvaa mahdollisuus saada aivovaurio. Noin puolella alkoholin suurkuluttajista voidaan todeta lievähkö dementia, johon kuuluu lyhytaikaisen muistin, suunnittelun ja uuden oppimisen kyvyn heikentyminen. Juomisen lopettaminen parantaa toisinaan huomattavasti suorituskkyä. Pysyviä vaikutuksia ovat dementoitumisen ja pysyvän aivosurkastumisen syntyminen, jotka eivät häviä alkoholin käytön lopettamisen jälkeenkään. (Salaspuro, Kianmaa & Seppä 1998, 287 – 294.)

Kannabistuotteet jaotellaan kolmeen eri tyyppiin: marihuanaan, hasikseen ja kannabisöljyyn. Pitkäaikainen kannabiksen käyttö johtaa yksilöllisiin psykologisiin, persoonallisuuden muutoksiin ja käytöshäiriöihin. THC:tä varastoituu rasvakudoksiin ja sen on todettu heikentävän oppimiskykyä. Tällöin lyhytkestoinen muisti heikkenee ja kognitiivinen kapasiteetti muuttuu. Mielleyhtymät muuttuvat epäjohdonmukaisiksi, tilannearviokyky ja keskittymiskyky heikkenevät. Amotivaatio - oireyhtymä eli motivaation puutetta ilmenee olennaisen erottamisen vaikeutena, voi esiintyä häiriöitä ajan, paikan ja etäisyyksien tajussa sekä reaktioaika pitenee ja liikkeiden koordinointi vaikeutuu. Käyttäjien ajatuksen kulku on pirstoutunutta ja he ovat sisäänpäin kääntyneitä. Tila voi kestää jopa 6 – 9 kuukautta, käytön lopettamisen jälkeen. Suuriannosteisen kannabiksen käyttöön liittyy pidentyneitä tai kroonisia psykoottisia tiloja, joita ei voi erottaa klassisesta skitsofreniasta. (Salaspuro ym. 1998, 419 – 422.)

Amfetamiini on psykomotorinen stimulantti ja on vahvasti käyttäytymiseen vaikuttavia yhdiste. Stimulanteille ominaista on voimakas psyykinen ja vähäinen fyysinen riippuvuus. Mieliala- ja tarkkaavaisuushäiriöistä kärsivät ovat riskiryhmä, joka saattaa käyttää amfetamiinia itsehoitoon. Amfetamiinia on käytetty myös lääketieteellisessä tarkoituksessa tarkkaavaisuushäiriöiden hoitoon. Pitkäaikainen amfetamiinin käyttö johtaa unettomuuteen sekä usein tähän liittyvään sekavuuteen. Oireistossa painottuvat erilaiset harhaluulot ja mielialan lasku, joka voi jäädä pysyväksi, jos tilanne ei käyttökertojen välissä ehdi normalistua. (Salaspuro ym. 1998, 423 – 424.)

Päihteinä käytetyistä lääkeaineista yleisimpiä ovat psykoaktiiviset uni- ja rauhoittavat lääkkeet. Lääkkeet aiheuttavat pitkäaikaiskäytössä selvän riippuvuusoireyhtymän. Uni- ja rauhoittavien lääkkeiden käyttöön liittyvä ongelma on valtaosaltaan bentsodiatsepiiniongelma. Näiden sivuvaikutuksia ovat esimerkiksi uneliaisuus, väsymys, unihäiriöt, välinpitämättömyys, tunteiden ailahtelu ja eristäytyminen. Muistin ja keskittymiskyvyn häiriöt, masennus ja ahdistuneisuus. (Salaspuro ym. 1998, 403 – 411.)

Opiaatteja saadaan oopiumunikosta ja oopiumi on unikon kotahedelmien kuivatua maitiaisnestettä. Raakaoopiumista uutetaan muun muassa morfiinia. Heroiini on synteettinen morfiinivalmiste ja on kaikista päihdyttävistä kipulääkkeistä voimakkaimmin riippuvuutta aiheuttava aine. Vieroitusoireet ovat voimakkaimmillaan noin 1 – 3 vuorokauden jälkeen viimeisemmästä käyttö kerrasta. Pitkäaikaisoireita ovat masennus, unettomuus, ruokahaluttomuus, agitaatio sekä aineen himo. Vieroitushoito toteutetaan joko avohoidossa tai laitoshoidossa. (Salaspuro ym. 1998, 433 – 437.)

4.2.3 Syrjäytyminen

Äärelä (2003) on tutkimuksessaan todennut, että vankien syrjäytymisellä on erittäin suuri merkitys vankien oppimiseen. Tutkimuksessa ainoastaan yhdellä vangilla ei todettu syrjäytymisen riskitekijöitä, kuten epämääräisiä poissaoloja, käyttäytymisongelmia, osallistumattomuutta, eristäytyneisyyttä tai sosiaalistumista alakulttuurisiin ryhmiin, päihteiden käyttöä, rikollisuuteen viittaavia tekijöitä ja muutoksia koulumenestyksessä. Yli puolet vangeista näki oman asenteensa ja motivaation puutteensa suurimmaksi syyksi sille, että heidän koulunkäyntinsä oli epäonnistunut. (Äärelä 2003, 121 - 126.)

Vangeista, jotka kärsivät yli kahden vuoden tuomiota, tehdään riski ja tarvearvio, jossa selviää muun muassa mikä on hänen suhde perheenjäseniinsä ja läheisiinsä, vai onko hän syrjäytynyt sosiaalisista suhteista. Pitkäaikaisvangeista 60 %:lla, on tutkimuksissa arvioitu olevan suhteet läheisiinsä (paitsi puolisoonsa) kuntoutumista tukevia. Vähintään joka neljännellä vangilla arvioidaan

olevan ongelmia vanhemmuuden taidoissaan. Mahdollisesti rikollista käyttäytymistä lisäävä kaveripiiri oli arvioituna 14 %:lla ja yli kolmannes vangeista oli syrjäytynyt tavanomaisesta elämästä ja heidän sosiaaliset kontaktit rakentuivat pääasiassa päihteiden käytön ympärille. Vangit tulevat yleensä perheoloista, jossa on alkoholismia, tapaturmia, väkivaltaa, siis yleistä riskinottoa tai itse tuhoisuutta sekä syrjäytymistä. Viime aikoina on julkisuudessa noussut esille, että henkilöiden, joilla on ADHD (tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö), vankilaan joutumisriski on moninkertainen muihin verrattuna. Yli puolella ADHD lapsilla on huonot sosiaaliset taidot ja tämä viittaa tuleviin ihmissuhdeongelmiin. (Perhe muurin toisella puolella 2003, 50 – 51.)

4.3 Kädentaitojen opettaminen

Tässä kappaleessa kerrotaan opetusmenetelmien valinnasta ja valintaan vaikuttavista seikoista. Kerrotaan kädentaitojen opettamisesta ja käytännön kokemuksista.

4.3.1 Opetusmenetelmien valinta

Työtavat eli opetusmenetelmät tarkoittavat niitä käytännön toimenpiteitä, joiden avulla opettaja organisoii opiskelua ja pyrkii edistämään oppimista. Työtapa, jonka tuloksena opiskelu on sopivan konkreettista ja vaihtelevaa, joka aktivoi, ohjaa yhteistoimintaan sekä ottaa huomioon yksilölliset erot sekä antaa palautetta ohjaajalle ja ryhmälle, luo hyvät edellytykset oppimiselle. Käytännössä työtavan valinta on monella tasolla tehty kompromissi, sillä valinnat on tehtävä keskenään ristiriitaisten odotusten paineessa. (Vuorinen 2005, 63.)

Opetusmenetelmän valinnassa otetaan kantaa moniin asioihin. Kuten kuka saa tehdä kysymyksiä? Kuka määrittelee oikeat vastaukset: opiskelijat, opettajat, oppikirja vai ryhmän ulkopuolinen auktoriteetti? Työtavan valinnalla ratkaistaan millä tavalla ja missä määrin opiskelijat saavat käyttää uteliaisuuttaan, luovuuttaan, itsenäisyyttään ja yhteistyötaitojaan. Työtavat voidaan jakaa monella eri

tavalla, esimerkiksi ryhmäkoon ja vuorovaikutusmallin mukaan. Käytännön opetustyössä, työskentelyryhmän kokoa ja vuorovaikutuksen muotoa, voidaan pitää työtapojen korkeimpina ulottuvuuksina. Vuorovaikutuksen ohjaamista ja siihen läheisesti liittyvää ryhmäkokoä pidetään työtapojen keskeisenä kriteerinä. Tällöin vuorovaikutuksen osapuoliksi on luettava opettajan ja opiskelijoiden lisäksi oppimateriaali ja luokkatilanteen ulkopuoliset henkilöt, joihin ollaan kontaktissa. (Vuorinen 2005, 65 - 68.)

Työtavan valinnan tärkein peruste on tavoite, mihin opetuksessa pyritään. Sen perusteella on valittavissa useita hyviä työtapoja. Tavoitteen lisäksi on huomioitava opiskelijoiden kehitystaso, opettajan työtaidot ja ulkoiset resurssit. Työtapojen valintaa ajatellen voidaan käyttää tavoitteiden kolmijakoa: Tiedon ja ymmärryksen tavoitteet, asenteiden ja kokemusten tavoitteet, taitojen ja valmiuksien tavoitteet. Työtavan valintaan vaikuttaa myös opettajan valmiudet, ryhmän tottumukset ja motivaatio sekä ulkoiset resurssit, kuten työskentelytilat, välineet, oppimateriaali ja käytettävissä oleva aika. Käytännön tilanteissa kokenut opettaja valitsee työtavan kokemuksen ja intuition pohjalta. Ratkaisevassa asemassa ovat opettajan omat kokemukset eri työtavoista. Työtavan valinta kertoo myös opettajan omista arvoista ja asenteista oppilaita, heidän kykyjään, vastuuntuntoa ja opiskeluhalukkuutta kohtaan. (Vuorinen 2005, 68 - 75.)

4.3.2 Kädentaitojen opettaminen

Tekemällä oppiminen eli toiminnasta oppiminen (learning by doing) on kaiketi ihmisen historian vanhin oppimismuoto. Se on yhä pienen lapsen perusmalli oppia vanhemmiltaan. Lapsi ottaa mallia ja tekee perässä tai tekee kokeilemalla yrityksen ja erehdyksen kautta. On vaikea rajata tai määritellä toiminnallista ilmaisua, sillä useimpiin työtapoihin liittyy mahdollisuus toiminnalliseen aktiivisuuteen. Toiminnallisella ilmaisulla voidaan tarkoittaa fyysistä aktiivisuutta edellyttäviä työtapoja, jolloin oppiminen tapahtuu tekemällä ja kokemalla. Opetuksen konkretisoimisessa toiminnallisuus on yksi tärkeimpiä keinoja. Siinä eletään sitä todellisuutta, johon opiskelu kohdistuu, tutustuen, kokeillen, osallistuen ja harjoitellen. Oppiminen perustuu omiin kokemuksiin ja opiskelija saa palautteen välit-

tömästi osallistumisestaan. Toiminnallinen oppiminen on ylivertainen oppimisen keino vain tiettyjen oppimistavoitteiden kohdalla, kuten taitojen hankkimisessa sekä usein vaikutettaessa asenteisiin ja silloinkin se tarvitsee muuta opetusta tuekseen. Ihmisen käsillä on tarve toimia. Kun hän saa käsiinsä sopivan materiaalin sekä työkalut, niin hän rauhoittuu ja keskittyy kättensä töihin. (Vuorinen 2005, 68 - 75.)

Kaikki Piippolan käsi- ja taideteollisuusopiston antama opetus vankiloissa painottuu tekemällä oppimiseen. Teoriaosuudet pyritään käymään pienissä osissa läpi ja yhdistämään käytäntöön. Tekemällä oppiminen on paras tapa oppia kädentaitoja, sillä käytännön kädentaitoja oppii vain tekemällä. Kuitenkin jokainen käytännön kädentaitokin sisältää jonkinlaista teoriaa aiheesta ja siihen on tarpeellista perehtyä ennen käytännön työskentelyn aloittamista. Kokemukseni mukaan teoriaosuuksien tulee olla lyhyitä, jotta opiskelijat jaksavat keskittyä ja kuunnella.

Oman opettajakokemukseni pohjalta tekemällä oppiminen on opiskelijoille soveltuva opiskelumuoto. Käytännön tekeminen motivoi myös oppilasta toimimaan. Erittäin tärkeä ja vaikuttava tekijä on myös asenteet oppilasryhmän sisällä sekä opettajan ja ympäristön (vankilahenkilökunnan) asenteet tehtäviä töitä kohtaan. Se heijastuu suoraan opiskelumotivaatioon. Opiskelijan on tärkeää saada palautetta ja kannustusta koko ajan. Palautteen tulee olla todenmukaista ja asiallista. Toiset opiskelijat tarvitsevat enemmän rohkaisua ja kannustusta. Vuorovaikutus on opiskelijoiden kanssa aitoa ja jatkuvaa. Paras palkinto opettajalle on omaan työhönsä tyytyväinen opiskelija, joka kokee aitoa onnistumisen iloa omasta aikaansaannoksestaan. Näin pienistä asioista lähtee joskus opiskelijan itsetunnon kasvu ja rohkeus kokeilla uusia asioita ja opiskelijan usko itseensä kasvaa; opiskelijan usko itseensä kasvaa: ”minäkin pystyn johonkin.” Tällöin tapahtuu myös asian sisäistämistä ja oppimista.

4.4 Oppimiskäsityksiä

Tässä kappaleessa kerrotaan eri oppimiskäsityksistä. Lähestytään behaviorismia ja kognitiivista oppimiskäsitystä, kummankin oppimiskäsityksen oppimisen prosessin ja oppimisen ohjaamisen kautta. Erilaiset käsitykset oppimisesta ja opettamisesta perustuvat aina johonkin ihmis- ja tiedonkäsitykseen. Käytännössä opettaja harvoin noudattaa vain jotain tiettyä oppimiskäsitystä, vaan yleensä se koostuu useasta eri oppimiskäsityksestä. Opettaja poimii eri oppimiskäsityksistä mielestään parhaat ja työhönsä sopivimmat asiat.

4.4.1 Behavioristinen

Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen muodostuu ärsyke – reaktiokytkentöjen kautta. Oppiminen on ulkoisesti säädeltävää käyttäytymisen muodostumista. Opetukselle asetetaan selkeät, konkreettiset ja mitattavissa olevat käyttäytymistavoitteet. Oppimateriaali jaetaan pieniin kokonaisuuksiin ja opetus toteutetaan etenemällä vaihe vaiheelta oikeita suorituksia palkiten. Määritellään ja etsitään sellaiset sopivat käyttäytymisen vahvistajat ja keinot, joilla voidaan palkita toivottuja tuloksia ja vähentää ei toivottuja reaktioita. Tuloksia arvioidaan ja mikäli ne ovat tavoitteiden mukaiset, jatketaan uusiin tavoitteisiin. Muussa tapauksessa kerrataan aikaisempia sisältöjä. Opetus nähdään tiedon siirtämisenä. Opetussuunnitelmassa esitetään tarkat tavoitekuvaukset ja opetus on opettajakeskeistä. Oppilas on toiminnan kohde ja hänen roolinsa on passiivinen, valmiin tiedon vastaanottajana. Palaute oppimisen yhteydessä on tärkeää ja oppimistulosten arviointi on määrällistä. (Oppimiskäsitykset 2007a.)

Vankilan järjestyksen ja turvallisuuden takaaminen toimii oikeastaan behavioristisen ajatuksen pohjalta. Vankien toiminta on ulkoapäin ohjattua, jolloin joku muu aina sanoo, miten toimitaan. Jos vanki toimii niin kuin säännöt velvoittavat, hän voi suorittaa rangaistuksensa asiallisesti (palkkio). Jos vanki ei suostu noudattamaan laadittuja sääntöjä, seuraa siitä jonkinlainen sanktio. Sääntöjen noudattaminen on välttämätöntä laitosturvallisuuden ja työturvallisuuden takaamiseksi. Osin vankilan perustoiminnasta johtuen, vankilakoulutuksessa opettajan

työ on väistämättä aika behavioristista, jolloin opettaja on joissain asioissa aika keskeisessä roolissa. Usein opiskelijaryhmä odottaa, että opettaja on selkeästi ryhmän vetäjä ja antaa valmista tietoa oppilaille. Joidenkin kädentaitojen, kuten esimerkiksi koristeveiston oppiminen, vaatii tietyllä tavalla tehtyjä toistoja, halutun lopputuloksen ja veistämisen oppimisen saavuttamiseksi.

Kädentaitojen opettamisesta opiskelijoille voisi sanoa, että opetuksen alussa on behaviorismiin viittaavia toimintoja, kuten opettajajohtoinen työskentely ja valmiin tiedon siirtäminen oppijalle. Kuitenkin heti, kun perustekniikka on oppijan hallinnassa, opettaja pyrkii siirtymään enemmän ohjaajan rooliin ja antamaan oppijalle tilaa ja vastuuta omasta oppimisestaan.

4.4.2 Kognitiivinen

Mielekäs oppiminen alkaa käytännön elämän ongelmista sekä ristiriidoista. Oppijan mielessä syntyy tiedollinen ristiriita, kun tilanteen hallitsemiseen eivät riitäkään hänen omat tietonsa ja taitonsa. Ristiriidan ratkaisemiseen oppija pyrkii joko hankkimalla uutta tietoa (assimilaatio) tai järjestämään aiemman tiedon uudella tavalla (akkommodaatio). Oppimisen tuloksena syntyy jäsenneltyjä ajatuksia sekä selittäviä periaatteita. Niistä muodostuu oppijalle toimintaa ohjaavia sisäisiä rakenteita ja malleja, skeemoja. Uuden tiedon omaksumiseen vaikuttaa aina jo olemassa oleva tieto. Opetuksessa, joka perustuu kognitiiviseen oppimiskäsitykseen, opetus nähdään oppimisen systemaattisena ohjauksena, ei vain tiedon välittämisenä. Opetuksessa pyritään saamaan aikaan ajattelua ja pohdintaa, jonka avulla ymmärretään ja opetetaan. Siinä korostuu tiedon prosessointi. Tavoitteiden asettelu on väljää, eikä ennakosuunnittelu ole pikkutarkkaa, vaan opetuksessa pyritään opetuskokonaisuuksiin. Toimintatavat ovat oppijakeskeisiä, ryhmäpohdintoja, pari-työskentelyä, projekteja oppimistehtäviä perinteisten tenttien sijaan. Keskeistä on tiedonkäsittely; tunteet ja ympäröivä todellisuus ovat toissijaisia. (Oppimiskäsitykset 2007 b.)

Tämän voisi sanoa olevan behaviorismin kanssa se oppimiskäsitys, joka toimii kursseillamme. Oppija ei ole pelkkä tiedon vastaanottaja, vaan toimii itse aktiivi-

sesti ja hyödyntää aiemmin oppimansa asiat, yhdistäen niihin uutta tietoa. Oppijaa pyritään kannustamaan omaan ajatteluun ja pyritään luomaan asiakokonaisuuksia. Vankien aiemmin hankkimat tiedot ja taidot pyritään hyödyntämään koko opiskelijaryhmän käyttöön.

4.5 Oppimiskäsityksiin pohjautuva oppimateriaali

Tässä kappaleessa kerrotaan, minkälaista on eri oppimiskäsityksiin pohjautuva oppimateriaali ja miten se muuttuu ajan myötä. Kerrotaan, mitä ja miten se vaikuttaa opettajan ja oppilaiden toimintatapoihin.

4.5.1 Behavioristinen

Ensimmäinen behavioristisen ajattelun tärkeä saavutus oli tavoiteoppimisen kehittäminen. Oppimateriaalien kehittämisen kannalta katsottuna tavoitemäärittelyssä keskeistä oli sisällön painottuminen. Kielteisenä seurauksena oli detaljitiedon valtava lisääntyminen. Kouluissa oppilaiden käytöstä pyrittiin ohjailemaan erilaisilla sanktioilla. Oppimateriaaleissa itseneuvova opetusjärjestelmä INO toteutettiin useissa aineissa niin, että tutustuttuaan oppijakson tekstiin oppilaat suorittivat tehtävät ja kävivät tarkistamassa suorituksensa tarkistuspisteissä. INO jäi vähitellen syrjään, koska se erotteli lukutaidon perusteella liikaa oppilaita toisistaan. Toinen behavioristisen ajattelun tuote oli ohjelmoitu opetus. Se ei toteutunut juuri muualla kuin kielistudioiden toistoharjoituksissa. Oppimateriaaleissa behavioristinen kehittäminen tuotti parhaita tuloksia oppimateriaalien sisällöllisen analyysin, tekstin luettavuuden analysoinnin ja oppiaineen jaksottelu perusteellisessa tekemisessä. (Kari 1991, 160 – 161.)

Oppiaineet jaettiin huolellisesti, oppiaineen sisällöllisen luokittelun ja tiedollisten tavoitteiden hierarkian sekä oppimisen psykologian antaman tiedon mukaan. Tällä kaikella tähdättiin optimaaliseen tiedonvälitykseen. Oppikirjojen tekstin kuvitukseen yhdistävää esitystapaa kehitettiin erittäin pitkälle. Suomessa oppikirjojen kirjoittaminen sai runsaasti vaikutteita behaviorismista. Oppikirjojen

tekstin oli vastattava kunkin ikäkauden luettavuustutkimuksen mukaista sanata-soa ja kuvituksen piti olla havainnollista. Työkirjoissa ollaan luopumassa oppi-laan muistitietoa tarkistavista monivalintatehtävistä. Työskentelyjaksot ovat yhä enemmän laajempia kokonaisvaltaisia toimintaprojekteja. Niissä ei enää kiinni-tetä huomiota toisarvoisten ja pian unohtuvien yksityiskohtien muistamiseen. (Kari, Koro, Lahdes & Nöjd 1991, 163.)

4.5.2 Kognitiivinen

Kognitiivinen psykologia vaikuttaa opetuksen kehittämiseen siten, että irrottau-dutaan ennalta ahtaasti asetettujen tavoitteiden putkesta ja oppilaat osallistuvat aiempaa enemmän opetusjaksojen tai oppituntien toteuttamisen suunnitteluun. Kokonaisopetus lisääntyy ja oppimateriaalien suunnittelussa otetaan huomioon yhä enemmän moni muoto-opetuksen ratkaisut. Koulujen av-laitteistot ja atk-välineistöt lähenevät toisiaan ja niistä tulee oppilaiden omakohtaisia oppimisvä-lineitä. Oppilaiden viestintä mahdollisuudet monipuolistuvat ja uusi viestintätek-niikka mahdollisuuksia oppilaan omalle aktiiviselle toiminnalle ja luovuudelle. Uusien opetusvälineiden ilmestyessä kouluun, kysytään aina, miten käy opetta-jan tai mitä tapahtuu oppikirjalle. Opettajan ja oppikirjan asema on kuitenkin aina säilynyt keskeisenä ja säilyy näin edelleenkin, vaikka niiden roolit muuttu-vat. Valmiiksi märehdityn tiedon jakamista Ausubel piti hedelmättömänä. Oppi-laan on sen sijaan itse saatava hankkia tietoa ja muokata sitä oman aiemman tietonsa ja tiedonkäsittelytapansa mukaisesti. Näin valmiiden monivalintavas-tauksineen olevien työkirjojen osuus vähenee. Aihekohtaisia käsittelyjä on laa-jennettava oppiaineiden rajat ylittäviksi kokonaisprojekteiksi. (Kari ym.1991, 162-163.)

5 TEKSTIN KIRJOITTAMINEN

Tässä kappaleessa kerrotaan tekstin kirjoittamisesta yleensä ja ohjeiden kirjoit-tamisesta. Työelämässä tarvitaan paljon erilaisia käyttöohjeita, valmistusohjeita,

työohjeita ja toimintaohjeita. Erilaisten kädentaitojen tekniikoiden ohjeistuksen kirjoittamiseen soveltuu hyvin samanlainen ohjeistus kuin työelämän tekstin kirjoittamiseen. Useat tekniikat vaativat tietyn työjärjestyksen, josta ei voi juurikaan poiketa työn onnistumisen takaamiseksi. Kappaleessa kerrotaan selkokielestä ja siitä, missä sitä olisi hyvä käyttää.

5.1 Tekstin kirjoittamisen vaiheet

Tekstin ja kirjoittamiseen liittyy erilaisia vaiheita. Kirjoitusprosessin vaiheita voi esimerkiksi olla: kirjoittamiseen valmistautuminen ja sen suunnittelu, tiedon keruu ja sisällön valinta, käsittelyjärjestyksen suunnittelu ja luonnosteleminen, kirjoittaminen ja tekstin muokkaaminen, palautteen hakeminen ja tekstin viimeistely. Kirjoittamisprosessin vaiheet vaihtelevat ja menevät joskus päällekkäinkin toistensa kanssa. (Iisa, Kankaanpää & Piehl 1997, 15 – 16.)

Ennen kirjoittamisen aloittamista on hyvä miettiä: miksi kirjoitat, mikä on tekstin tarkoitus ja mitä haluat tekstilläsi saada aikaan lukijoissa. Mieti kenelle kirjoitat, millaisia lukijasi ovat ja mitä he tietävät. Mitä haluat sanoa ja mikä on tekstin keskeinen sisältö. Sisällön suunnittelua helpottaa asialistan tai mielikuvakartan tekeminen ja sen arvioiminen. Arvioidaan mikä on lukijalle oleellista ja tarpeellista ja mikä turhaa. Järjestyksen suunnittelua helpottaa asioiden listaaminen. Kootaan yhteenkuuluvat asiat ja järjestetään asiaryhmät alustavaan käsittelyyn. Aloitetaan kirjoittaminen helpoimmasta kohdasta, ei takerruta tässä vaiheessa sanamuotoihin. Pyydetään palautetta ja muokataan tekstiä. Tarkistetaan miten teksti vastaa asettamiasi tavoitteita. Viimeistellään kieliasu ja hankitaan palautetta todellisilta lukijoilta. (Iisa ym. 1997, 30 - 31.)

Kirjoitetussa tekstissä voi olla kirjoituksen tarkoitukseen nähden liian vähän tai liian paljon tietoa. Tekstissä tulee olla kaikki asia, jonka lukija tarvitsee ymmärtääkseen ja toimiakseen. Asia tulee ilmaista sellaisin käsittein, jotka lukija ymmärtää ja ymmärtääkseen lukijan tulee tietää myös asioiden suhteet. Tekstin ollessa toimintaohje, tulee tarkistaa erityisen huolellisesti, että tekstissä on kaikki se, mitä lukija tarvitsee voidakseen toimia oikein. Tekstille on monenlaista

haittaa liiasta tiedosta. Se voi estää lukijaa näkemästä, mikä on tekstissä tärkeää. Liika tieto voi saada lukijan päättämään, että teksti on liian pitkä, eikä se häntä kiinnosta. Tarpeellistakin asiaa voi tekstissä olla liikaa. Silloin sitä voi jakaa tekstin eri osiin tai eri teksteihin. (Iisa ym. 1997, 66 - 70.)

Tekstien maailma on valtava. Se ulottuu kauno- ja tietokirjallisuudesta, työelämän käyttöteksteihin, esseemäisiin pohdiskeleviin teksteihin ja jälleen kaunokirjallisuuteen. Eri kenttien väliset rajat ovat liukuvia ja ne voivat vaihdella ajan ja lukijan mukaan. Kullakin ajalla on myös omat tulkintansa siitä, millainen on hyvä teksti. Jokaisella aikakaudella onkin omat yleispätevät ihanteensa, joita sovelletaan monilla kirjoittamisen alueella. (Iisa ym. 1997, 415.)

5.2 Käytännön tehtävissä käytettävä teksti

Kaikki työelämän teksti tehdään luettavaksi jollekin, eikä lukijalle ole samantekevää, millainen hänelle tarkoitettu teksti on. Hän haluaa hyötyä tekstistä jotenkin, esimerkiksi tietoa saadakseen. Lukija vaikuttaa muun muassa tekstin sisältöön, painotukseen, selityksen ja perustelujen tarpeeseen. Lukijan on ymmärrettävä lukemansa, joten kielen pitää olla sanastoltaan ja rakenteeltaan sellaista, että lukija tuntee sen omakseen. Melkein kaikille lukijoille sopii yleiskieli. Se noudattaa kirjakielen normeja, eikä siinä käytetä erikoisalojen termejä. Virkera-kenteeltaan yleiskieli on melko yksinkertaista. (Iisa ym. 1997, 50 - 53.) Kirjoittajan halutessa lukijan toimivan niin kuin hän on kirjoittanut, täytyy hänen sanoa tekstissään selvästi, mitä lukijan pitäisi tehdä. Kirjoittajan tulee miettiä onko tarpeellista perustella, miksi lukija toimisi niin. Perustelut ovat keino saada lukijat toimimaan halutulla tavalla. (Iisa ym. 1997, 46.)

Lukija pitää järjestyksestä tekstissä. Tekstin tulee olla jollain lailla looginen. Usein aihe ja tekstilaji mahdollistavat useamman jäsentelyvaihtoehdon. Aina ei edes tekstin tarkoitus puolla selvästi yhtä jäsentelyä. Jäsentelyratkaisuista aikajärjestys soveltuvat selostuksiin ja ohjeisiin, esimerkiksi käyttöohjeisiin, valmistusohjeisiin, työohjeisiin ja toimintaohjeisiin. Aikajärjestys kuvaa prosessia, esimerkiksi valmistusprosessia ja siinä vaiheet kerrotaan todellisessa tapahtuma-

järjestyksessä. (Iisa ym. 1997, 84 - 85.) Ohjeen antama järjestys on toimintajärjestys ja siinä kerrotaan mitä tehdään ensin, mitä seuraavaksi ja niin edelleen. Tällöin lukija voi lukea ohjeen kohdan kerrallaan ja toimia järjestelmällisesti sen mukaan. Jotta aikajärjestys todella hyödyttäisi lukijaa, ei siitä saa poiketa. Toisin selostuksen ja toimintaohjeen alussa voi poiketa aikajärjestyksestä. Ohjeen noudattamista helpottaa se, että tekstin alussa on kerrottu, minkälaiseen lopputulokseen on tarkoitus päästä. Tulos voi käydä ilmi myös otsikosta tai tekstin alussa olevasta kuvasta. Erillistä sanallista lopputuloksen kuvausta ei tarvita. (Iisa ym. 1997, 90 -91.)

5.3 Selkokieli

Osalle suomalaisista yleisesti käytetty kieli on liian vaikeaa ymmärtää. Perinteinen tiedonvälitys jää heiltä ymmärtämättä vaikean kieliasun vuoksi. Kirjallisuus ja muu kieleen sidottu kulttuuri ei tavoita kaikkia. Selkokieli on helposti ymmärrettävää kieltä. Siinä kieltä on tietoisesti ja suunnitelmallisesti muutettu rakenteellisesti ja sisällöllisesti mutkattomammaksi. Selkokielessä otetaan huomioon vastaanottajan kielelliset edellytykset. Usein selkokieline viesti suunnataan jollekin kohderyhmälle. Selkokieli (liite 1) on eri asia kuin sujuva ja helposti ymmärrettävä yleiskieli (liite 2). (Rajala 1990, 9.)

5.3.1 Kuka tarvitsee selkokieltä

Selkokielen tarvetta esiintyy hyvin erilaisissa väestöryhmissä. Selkokieltä tarvitsevia on seuraavissa väestön ryhmissä:

1. Eri vammaisryhmät (esim. MBD- oireet)
2. Lukemis- ja kirjoittamishäiriöiset
3. Vanhukset
4. Suomen kieltä opettelevat (siirtolaiset, vähemmistöt)

Edellä lueteltujen ryhmien sisällä selkokieltä tarvitsee joukosta vain osa, joissakin vain pieni vähemmistö. (Rajala 1990, 10.)

Henkilön, jolla on lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia on vaikea saavuttaa normaalia, hänen lahjakkuustasonsa edellyttämää luku- ja kirjoitustaitoa. Myös aikuisilla voi olla lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia. Uuslukutaidottomuus kannattaa huomioida selkokieltä pohdittaessa. Uuslukutaidottomilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka osaavat lukea, mutta eivät ymmärrä lukemaansa. Lukeminen vaatii luki- ja kirjoittamisvaikeuksista kärsiviltä ja uuslukutaidottomilta keskittymistä ja pitkäjännitteisyyttä. Selkokielen teksti sopii kaikille, jotka haluavat niitä lukea, ei ainoastaan jollekin erityisryhmälle. (Rajala 1990, 12 – 13.)

5.3.2 Selkokielen kirjoittaminen

Poimintoja selkokielen tekstin pääsääntöisesti noudatettavista periaatteista:

1. Käytä lyhyitä lauseita.
2. Vältä vaikeiden lauserakenteita. (ei yhteen virkkeeseen useita lauseenvastikkeita ja sivulauseita)
3. Käytä runsaasti verbejä ja substantiiveja, vähän adjektiiveja ja adverbejä.
4. Vältä pitkiä sanoja.
5. Käytä tuttuja ja yleisiä sanoja.
6. Selitä oudot ja vaikeat sanat mielellään tekstin yhteydessä.
7. Vältä erityissanoja (ammattikieli), slangi- ja murre sanoja.
8. Kerronnan tulee olla selkeää rakenteeltaan ja edetä loogisesti.
9. Sisällöltään tekstin tulee olla konkreettista.

Selkokieliisyys ei tarkoita lapsellisuutta, vaan aihepiirit ja sisällöt valitaan kohde-ryhmän mukaan. (Rajala 1990, 25.)

Selkokielen tekstin painoasussa tulee ottaa huomioon kirjasinkoko (12 -18) ja kirjasintyyppi, joka tulee olla helposti hahmotettava. Tekstissä käytetään kapeaa palstaa, painotuotteesta riippuen korkeintaan 12cm. Rivien välistys tehdään ilmapaksi käyttämällä 2 – 4 pisteen rivinväliä ja kappaleiden väliin jätetään runsaasti tilaa. Tekstissä käytetään tiheää kappalejakoja sekä selkeää rytmittelyä. Tavujakoa ei käytetä ja yhdelle riville pyritään sisällyttämään yksi ajatuskokonaisuus. Taiton tulee olla selkeä ja konstailematon. Vältetään esimerkiksi voimakkaita väripohjia tekstin alla sekä negatiivitekstejä. (Rajala 1990, 35 -36)

5.3.3 Kuvitus selkokielen tukena

Kuvitusta suunnitellessa selkokieliseen tekstiin on ensiksi määriteltävä, mikä tehtävä kuvalla on tekstin yhteydessä. Jos kuvan tarkoitus on antaa informaatiota selkokielisen tekstin tukena, tulee kuvituksessa huomioitava että olennainen informaatio korostuu sommittelussa eikä kuvan informaatio peity tarpeettomiin yksityiskohtiin tai kuvan tulkintaa muuten vaikeuttaviin tekijöihin. Kuvan mittasuhteiden tulee olla mielellään totuudenmukaiset. Kuvan perspektiivin muuntelussa on oltava varovainen. On tärkeää että kuvitus ei luo vääriä mielikuvia ja vie lukijan ajatuksia harhateille. Kuvien tulee tukea kokonaisuutta, eikä niissä saa olla liikaa symbolisuutta. (Rajala 1990, 31.)

6 MILLAINEN ON HYVÄ OHJEKANSIO

Yleisesti katsottuna hyvän ohjekansion tulee vastata sille asetettua käyttötarkoitusta ja sen käyttäjien tarpeita. Ohjeiden on oltava selkeitä, helppolukuisia, kohtuullisen mittaisia ja niiden tulee sisältää oleelliset perusasiat. Tarvittaessa ohjeisiin voi lisätä kuvia valmiista tuotoksesta ja eri työskentelyvaiheista, havainnollistamaan ja helpottamaan ohjeen ymmärtämistä sekä keventämään pelkkää tekstin lukemista. Ohjeen yleis- ja kirjoitusasu tulee olla selkeitä sekä kieleltään niiden käyttäjille sopivia. Tärkeää on ohjeiden looginen eteneminen. Ohjeiden tulisi pystyä jotenkin herättämään lukijan mielenkiinto, varsinkin jos ohjeistus on useamman sivun mittainen. Ohjekansioon tulee tarvittaessa lisätä käytännön ohjeita työvälineiden käytöstä, varsinkin jos aihealueeseen liittyy jotain erityistyövälineitä sekä työturvallisuusohjeet. Ohjeistusten tulee olla näkyvillä ja kaikkien saatavissa. Tällöin ohjeiden käyttäjät voivat tutustua niihin myös itsenäisesti milloin vain.

Opettajille ohjeista tulee selvitä perusasiat aiheesta niin, että hän pystyy helposti perehtymään itselleen uuteen aihealueeseen ja käyttämään ohjeita ohjauksensa tukena. Opettajan tulee pystyä ohjeiden perusteella ohjaamaan opiskelijaa valmistamaan jokin koriste- tai käyttöesine valmiiksi. Ohjeiden avulla opetta-

ja voi myös laajentaa omaa ammatillista osaamistaan kokeilemalla ja harjoittelemalla itse ohjeiden mukaista työskentelytapaa. Ohjeiden tulee olla käyttökelpoisia monen tasoille ja erilaisille oppijoille. Perusohjeistus on kaikille ja syventävää ohjeistusta niille opiskelijoille, jotka haluavat perehtyä asioihin syvemmin ja laajemmin.

7 OHJEISTUKSEN KOKOAMISEN TOTEUTTAMINEN

Ohjeiden kokoamisen toteuttaminen aloitettiin niin, että kokoonnuimme kolmisen yhteen ja kävimme läpi, mitkä ovat kenenkin parhaiten hallitsevat kädentaidot omalta ammatillisen osaamisensa alueeltaan. Vastuut aihealueittain jaettiin niin, että jokaiselle opettajalle tuli tietyt aihealueet. Katsoimme, mitä ohjeita meillä on ollut yhteisessä käytössä ja totesimme, että pajutyöohjeistus on riittävä tämän hetkisiin tarpeisiin. Muista aiheista päätimme tarkistaa ohjeistukset. Jaoimme aihealueet niin, että Mervi kokosi ohjeistukset hopeatöistä sekä kankaanpainannasta ja – värjäyksestä. Terho kokosi ohjeistuksen intarsiasta ja savitöistä. Terhon omia ammattialoja ovat myös koristeveisto ja puutyöt. Minä kokosin ohjeistuksen kuparitöistä ja erilaisista lasitöistä. Silkinmaalauksesta ja nahkatöistä päätimme koota ohjeet Mervin kanssa yhdessä. Näistä aihealueista käytiin ohjeet yhdessä läpi ja valittiin parhaat ohjeet yhteiseen käyttöön.

Seuraavaksi mietimme, millaista ohjekansiota tarvitsemme ja mitä kansion tulisi sisältää. Millaisia ohjeita meidän tulisi kirjoittaa ja mitä annettujen ohjeiden pitää sisältää. Määrittelimme perusohjeistuksen niin, että se sisältää aihealueesta sellaiset ohjeet, mitä me kykenemme sisäistämään ja ohjaamaan, vaikka emme itse aihetta hallitsisi. Esimerkiksi hopeatöistä ohjekansioon tulee ohjeet hopealenteistä tehdyistä töistä. Sen sijaan, esimerkiksi hopeasormuksien teko-ohjeita, joissa yhtenä työvaiheena on juottaminen (joka vaatii myös ohjaajalta käytännön kokemusta), ei tarvitse kansion perusohjeissa olla. Opettaja voi sen toki sinne laittaa omaa opetustaan ja opiskelijoita varten. Ohjekansioon liitetään myös tarvittavat työturvallisuusohjeet.

Olemme työskennelleet vankilassa jo useita vuosia, joten meillä kaikilla on oma näkemyksemme vangista oppijana ja ohjeiden käyttäjänä. Mietimme, millaisia oppijia meidän opiskelijat ovat. Millä tavalla he havainnoivat opetusta (kuulemalla, näkemällä, puhumalla, tekemällä). Samalla mietimme, miten opetamme kädentaitoja ja millainen opetus toimii käytännössä. Miten tulisi opettaa, jotta oppilas oppisi? Kaikkien mielestä tekemällä oppimien oli paras opetusmenetelmä. Mietimme, miten muuten voisi opettaa, mutta siihen emme löytäneet oikein vastausta.

Tutkimme teoriaa, jota olin kirjoittanut tekstin kirjoittamisesta ja selkokielestä. Sen pohjalta päätimme, että kirjoittamamme ohjeistuksen tulee olla yleiskieltä, välttämällä monimutkaisia sanoja. Jos tekstissä on jotain ammattisanastoa, sana selitetään heti ohjeistuksen yhteydessä. Kirjainfontin tulee olla yksinkertainen, ohjeen yleisilmeen selkeä ja helppolukuinen. Käytämme kuvia helpottamaan ja keventämään pidempien ohjeiden lukemista. PowerPoint ohjelman käyttö soveltuu tähän hyvin. Mitään yhtä mallia emme ohjeiden kirjoittamiseen ottaneet, vaan jokainen saa toteuttaa sen omalla tavallaan, edellä mainittuja perusasioita noudattaen.

Sovimme ohjeiden kirjoittamisen pelisäännöistä ja se helpotti jokaisen käytännön kirjoittamistyötä. Vaikka emme valinneet yhtä tiettyä mallia ohjeistusten kirjoittamiseen, ohjeistuksissa on kuitenkin yhtenäinen linja ja niiden kirjoittamisessa on huomioitu samoja asioita aihepiireistä riippumatta ja tämä helpottaa niiden käyttämistä. Ohjeiden kirjoittaminen sinällään ei ollut vaikeaa. Aikaa vievää se kuitenkin oli sitten, kun todella mietti tekstien sanamuotoja ja sitä, miten sanoa asia mahdollisimman lyhyesti ja ymmärrettävästi.

Päätimme Mervin kanssa kokeilla yksinkertaisen, yleiskielellä kirjoitetun ohjeistuksen kirjoittamista selkokielellä kankaan värjäämisestä. Luki- ja kirjoitusvaikeudet eivät tule kovin helposti käytännön toimissa esiin, mutta selkokieli ohjeistus käy kaikille oppijoille. Tämä oli mielenkiintoinen kokeilu.

Opiskelijat otettiin projektiin mukaan niin, että opettaja kävi mahdollisuuksien mukaan kokoamansa ja kirjoittamansa ohjeet läpi jonkun opiskelijaryhmän tai muutaman opiskelijan kanssa ja teki ohjeisiin yhdessä tarpeelliseksi katsotut muutokset. Mahdollista opiskelijoiden erityisosaamista joltakin ammattialalta hyödynnettiin ohjeiden kokoamisessa. Tätä pystyttiin toteuttamaan kuparitöiden ja lasitöiden ohjeistuksen keräämisessä.

Opiskelijat suhtautuivat ohjeistuksien lukemiseen ja niistä palautteen antamiseen useammalla eri tavalla. Osa opiskelijoista oli valmiita tehtävään ja osa osoitti selvästi, ettei heitä tehtävä kiinnostanut. Motivaatio ohjeiden lukemiseen riippui paljon siitä, oliko siitä heille itselleen sillä hetkellä hyötyä. Kun käytiin sel-laista ohjetta läpi, mitä tehtiin käytännössä samanaikaisesti, oli motivaatio oh-jeen lukemiseen parempi. Varsinaista palautetta kysyttiin vasta sitten, kun työ oli valmis ja ohje käytiin uudestaan yhdessä läpi. Palautteen antaminen vaihteli. Usein kommentti oli ”ihan hyvä”. Helpointa palautteen antaminen oli niille opis-kelijoille, jotka olivat tehneet tiettyä työtä useamman kappaleen. Heidän oli ehkä helpompi hahmottaa koko valmistusprosessi jolloin he pystyivät kommentoi-maan koko ohjeistusta. Osa opiskelijoista sitoutui tehtävään. He varmasti koki-vat sen myös mieluisana tehtävänä, koska heidän kommentit kuunneltiin, huo-mioitiin ja niistä keskusteltiin. Ohjeiden läpikäyminen oppilaiden kanssa on kui-tenkin tärkeää. Näin heitä kannustettiin myös omatoimisuuteen työn etenemisen kannalta, eikä odottamaan opettajan vastausta kysymykseen ”mitä sitten?”.

Kuparitöitä on tehty vankilassa paljon aina 1980-luvun alkupuolelle asti kunnes vankien askartelumahdollisuus omissa selleissä tällöin loppui. Kuparitöiden te-keminen oli vangeille mielekäästä ajankuluna ja niiden tekemisellä myös ansaitsi hyvin. Tätä taitoa alettiin kuitenkin uudestaan harjoitella, kun eräälle kurssille tuli kolmisen vuotta sitten vanki, joka hallitsi hyvin kuparitöiden tekemisen. Hän opetti sitä toisille kurssilaisille ja minulle. Myöhemmin kirjoitin ohjeet kuparisten valokuvakehysten (Liite 3) ja muotin päällä tehdyn kuparityön valmistamiseen sekä kipsimuotin valmistamiseen. Tein ohjeista PowerPoint esitykset, jotta saa-toin laittaa ohjeeseen myös kuvia. Tänä syksynä sama mies tuli jälleen oppi-laakseni ja minulle tarjoutui oiva mahdollisuus käydä hänen kanssaan ohjeet

läpi. Samalla kävin myös neljän muun opiskelijan kanssa ohjeet läpi. Joitain virheitä niistä löytyikin ja näin saimme ohjeet asianmukaisiksi.

Ohjeiden kokoamisen ja tarkistamisen jälkeen kävimme opettajien kesken ohjeet vielä läpi niin, että jokainen esitteli toisilleen kokoamansa materiaalin. Näin tutustuimme paremmin toistemme ammattialoihin ja saatoimme esittää kysymyksiä ja kommentoida ohjeita. Tarvittaessa ohjeistuksia täydennettiin tämän jälkeen.

Tämän kehittämishankkeen tuloksena on syntynyt oma ohjekansio monen eri kädentaidon aihealueen opettamiseen. Kussakin kansiossa on perusohjeistus kyseisestä aihealueesta. Näin opettajalla on käytössään ohjeistus kaikista aihealueista, joilla voi ohjata aihealueen keskeneräiseksi jääneet työt loppuun. Selvät ohjeet helpottavat myös opiskelijaa oppimisessa ja hänen on mahdollisuus itsenäisesti tutustua eri kädentaitoihin. Ohjeistukset koottiin opetuspaikkoihin Kestilän ja Pelson vankilaan.

Tulevaisuudessa ohjekansioita voidaan hyödyntää myös Sukevan vankilassa järjestettävässä koulutuksessa. Pelkkä ohjekansioiden vieminen Sukevalle ei riitä, vaan siellä toimivien opettajien tulee ensin saada oman kiinnostuksensa mukaan itse perehtyä johonkin tiettyyn aihealueeseen ammatillisesti. Sen jälkeen ohjeet voisi ottaa myös siellä käyttöön opetuksen tueksi. Vastavuoroisesti voimme saada Sukevan opettajilta opastuksen ja mahdollisesti ohjeistuksen, jonkin meille uuden kädentaidon aihe alueeseen.

8 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli koota tällä hetkellä koulutuksessamme opetettavista käsi- ja taideteollisuus alan perustekniikoista yhteiset ohjeet, jotka tulevat olemaan eri opettajien ja opiskelijoiden käytettävissä. Toisena tavoitteena oli tehdä tarvittaessa yksinkertaiset perusohjeet jo olemassa olevista ohjeistuksista sekä kirjoittaa ohjeistus niihin tekniikoihin, joista ei ohjeistusta ollut. Kolmantena tavoitteena oli perehtyä ennen ohjeiden kirjoittamisen perus-

teisiin, millainen ohjeen tulisi olla erilaisien kädentaitojen opettamiseen, mitä sen tulisi pitää sisällään ja miten se tulisi kirjoittaa.

Kehittämishankkeelle asettamani tavoitteet toteutuivat mielestäni hyvin. Saimme hankkeen konkreettisena tuloksena kahdeksan eri ohjekansiota, jotka sisältsivät selkeän peruso-

hjeistuksen kustakin aihealueesta. Kansioden aihealueet ovat: hopeatyöt, intarsia, kankaan painanta- ja värjäys, kuparityöt, lasityöt, parkkinahkatyöt, savityöt ja silkinmaalaus. Pajutöistä olevat ohjeet katsottiin sinällään riittäviksi.

Opiskelijoiden mukaan ottaminen kehittämishankkeen toteuttamiseen lisäsi vuorovaikutusta opiskelijoiden ja opettajien välillä. Vankila on aika passivoiva laitos. Tarkoitus oli herättää opiskelijoissa omaa ajattelua ja saada heidät huomaamaan, että heidän kokemuksillaan ja tiedoillaan on todellista merkitystä, joka otetaan ohjeiden kirjoittamisessa huomioon.

Valmiiden ohjekansioden läpikäymisessä perehdyimme toistemme opettamiin kädentaitoihin tarkemmin. Se avarsi omaa näkemystä niistä aihealueista, jotka eivät olleet itselle aiemmin juuri tuttuja. Oma ammatillinen osaaminen laajeni, vaikka ohjeisiin onkin vielä perehdyttävä tarkemmin. Se on nyt kuitenkin helpompaa, koska ohjeet ovat kaikkien saatavilla.

Kehittämishanke oli tarpeellinen. Ohjekansioden kokoamisen tarve aihealueittain on ollut mielessäni jo pidempään. Ilman tätä kehittämishanketta sitä ei olisi tullut näin hyvin toteutettua. Ohjeet olisi todennäköisesti koottu ilman teoreettista pohdintaa ja lähestymistapaa.

Oma ammatillinen osaaminen lisääntyi hankkeen aikana tutustuessa itselle uusiin kädentaitoihin. Todettiin ohjeiden olemassaolon tärkeys opettajan yhtenä työkaluna, opetuksen tukijana ja helpottavana tekijänä. On varmempi olo itsellä opettajana, kun voi tukeutua ohjeisiin, varsinkin niissä aihealueissa, joita ei itse hallitse. Tulevaisuudessa tulee paremmin perehdyttyä myös siihen kirjalliseen aineistoon, jota meillä jo on hankittuna. Oma pedagoginen näkemys vahvistui

kädentaitojen opettamista pohtiessa ja eri opetusmenetelmiä miettiessä. Oma opettamistyylini on sekoitusta behaviorismista ja kognitiivisesta oppimiskäsityksestä. Behavioristista opetusmenetelmää on moitittu monelta osin, mutta tässäkin tuli vahvistusta sille, että joitain kädentaitoja on alussa paras niin opettaa jo työturvallisuuden takaamiseksi.

Yhteistyön tekeminen Mervin ja Terhon kanssa sekä käytännön työskentely oli helppoa ja sujuvaa. Parhaimmillaan tämän kehittämishankkeen toteuttaminen jatkuu vielä tulevaisuudessakin. Aina tulee uusia ohjeita, joita voi liittää ohjekansioihin, eikä ohjekansioiden voi oikein koskaan sanoa olevan täysin valmiita. Kädentaitojen opettaminen kursseilla toteutetaan jatkossakin samalla lailla kuin tällä hetkellä eli jokaisella opettajalla on omat käden taitojen aihealueensa, joita hän opettaa. Toiset opettajat voivat tarpeen tullen ohjata keskenjääneitä töitä loppuun, mutta tietyn opettajan aikana valmistetaan hänen omien aihealueiden töitä. Muuten opetuksesta tulee sekavaa ja opetus ajautuu pian siihen, että samanaikaisesti on useita erilaisia kädentaitoja kesken.

LÄHTEET

Ahonen, T. & Aro, T. (toim.). 1999, Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. Juva: Atena.

Ahonen T., Korhonen T., Korkman M., Lyytinen H. & Riita T., 1995. Oppimisvaikeudet. Neuropsykologinen näkökulma. Juva: WSOY.

Hartoneva, A., 2002. Normaalisuusperiaate suomen vankeinhoidossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja. Vammalan kirjapaino Oy.

Hjulberg, S. 2007. Vankien oppimisvaikeudet. Väitöskirjan tutkimussuunnitelma. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Iisa, K., Kankaanpää, S. & Piehl, A., 1997, Tekstin tekijän käsikirja. Espoo: Wellprint Oy.

Kari, J. (toim.). Koro, J., Lahdes, E. & Nöjd, O., 1991. Didaktiikka ja opetus suunnittelu. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Kiianmaa, P. Salaspuro, M., & Seppä, K. (toim.). 1998, Päihdelääketiede. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mahlberg S. 2007c. Viitattu 13.1.2007. Tiedonpuu ry.

<http://www.tiedonpuu.fi/artikkelit/osallisuuteen.php>

Oppimiskäsitykset. 2007a. Viitattu 8.1.2007. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

<http://www.vte.fi/sisu/oppimisk/tekstit/obeha.htm>

Oppimiskäsitykset. 2007b. Viitattu 8.1.2007. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

<http://www.vte.fi/sisu/oppimisk/tekstit/okogni.htm>

Perhe muurin toisella puolella. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2003. Vammalan kirjapaino Oy.

Rajala, P. (toim.), 1990, Selkokirjoittajan opas. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Vuorela, I. 2005. Tuhat tapaa opettaa. 7p., Vammalan kirjapaino Oy.

Äärelä, T., 2003. "HERÄTTI AIKA RISTIRIITAISIA AJATUKSIA." , Nuorten van-
kien kokemuksia peruskoulusta. Pro gradu-tutkielma. Lapin yliopisto. Kasvatus-
tieteiden tiedekunta.

LIITTET

Liite 1. Selkokielellä kirjoitettu kankaan värjäysohje.

KANKAANVÄRJÄYS:

Ensimmäinen päivä:

1. Punnitse kangas.
2. Tee kankaaseen solmuja tai
sido kalastajalangalla kuvioita.
Kankaan voi laittaa väriin rutistelemalla sen.
3. Laita sankoon roskapussi.
4. Punnitse suolaa sama määrä kuin mitä
kangas painaa.
Liota suola kuumaan veteen.
5. Punnitse soodaa puolet suolan määrästä.
Liota sooda haaleaan veteen.
(sooda palaa kuumassa vedessä)

6. Lisää suola-vesi liuokseen vähän kylmää vettä.

Lisää liuokseen sooda-vesi liuos.

7. Laita haaleaa vettä sankoon.

Laita vettä sen verran, että kangas peittyy.

8. Mittaa väriä 10 ml / 100g kangasta.

9. Sekoita väri veteen.

Laita kangas veteen.

10. Purista pussista ilmat pois.

Sulje pussi solmulla.

11. Anna kankaan liota ja värjäytyä

vedessä seuraavaan päivää.

Toinen päivä:

1. Laita käteen kumihansikkaat.

Huuhtele kangas kylmällä vedellä.

Liika väri lähtee huuhdellessa pois.

2. Avaa solmut.

Poista langat.

3. Pese kangas pyykkikoneessa.

Ei pesuainetta.

Vähintään 60 asteessa.

4. Kuivata kangas.

Silitä kangas.

Liite 2. Yleiskielellä kirjoitettu kankaan värjäysohje.

KANKAANVÄRJÄYS:

Ensimmäinen päivä:

1. Punnitse kangas.
2. Tee kankaaseen halutessasi solmuja tai sido kalastajalangalla kuvioita. Voit laittaa kankaan väriin myös ilman kuviointia rutistelemalla sen väriin laitettaessa.
3. Laita sankoon roskapussi.
4. Punnitse suolaa sama määrä kuin mitä kangas painaa ja liota suola kuumaan veteen.
5. Punnitse soodaa puolet suolan määrästä ja liota haaleaan veteen. (ei kuumaan, koska sooda palaa kuumassa vedessä)
6. Lisää suola-vesi liuokseen vähän kylmää vettä ja sen jälkeen lisää sooda-vesi liuos.
7. Laita haaleaa vettä sankoon. Vettä tulee olla sen verran, että kangas peittyy hyvin.
8. Mittaa väriä n. 10ml / 100g kangasta.
9. Sekoita hyvin ja laita kangas veteen likoamaan.
10. Sulje pussi, purista samalla ilmat pois.
11. Anna kankaan liota ja värjäytyä seuraavaan päivään.

Toinen päivä:

1. Huuhtelee kangas kylmällä vedellä, jotta ylimääräinen väri lähtee pois. Käytä kumihansikkaita.
2. Avaa solmut ja poista langat.
3. Pese kangas pyykinpesukoneessa ilman pesuainetta, vähintään 60 astetta. (voi pestä 90asteessa jos kangas kestää lämpötilan)
4. Kuivata ja silitä kangas.

Liite 3. Kuparityöohje (liitteessä vain osa ohjeesta)

VALOKUVAKEHYKSET

TARVIKKEET

- Kuparia 0,10mm
- 3mm pahvi pohjapahviksi
- 2mm pahvi pohjapahviksi ja kuvioihin
- 1mm pahvi taustapahviksi ja kuvioihin
- Vesiohenteinen kontaktiliima (kiilto)
- Kontaktiliimaa : Bostik, Tixo, voimakas hajuisia, huolehdi tuuleuksesta
- Hienoa teräsvillaa (000)
- Mattoveitsi, sakset

- Lyijykynä
- Mustekynä, josta on poistettu muste
- Erilaisia puulastoja, sekä huovalla päällystetty lasta
- Hienoa hiekkapaperia puulastojen hiomiseen
- Sanomalehtiä pehmikkeenä tai jokin muu pehmeä alusta jotta kupariin ei tule naarmuja
- Rikkimaksaa (kuparin tummentamiseen)
- Lakkaa (metallilakka tai spraylakka)
- Tinneriä pensselien pesuun

VALOKUVAKEHYKSET

1. Suunnittele kehysmalli ja kuvioinnit.
2. Piirrä ja leikkaa mattoveitsellä kehyksen pohjapahvi.
3. Piirrä ja leikkaa kehyksiin tulevat kuviot. Voit hioa pahvin reunoja tarvittaessa hienolla hiekkapaperilla. Liimaa kuviot paikoilleen.
4. Piirrä ja leikkaa kuvan aukko / aukot ja leikkaa.
5. Leikkaa kuparista reunoiltaan noin 2cm suurempi pala kuin kehyspahvi. Voit piirtää pahvin ääriviivat kevyesti kupariin apuviivoiksi.

Työvaiheet 1 - 5

